

Naturvårdsverkets författningssamling

ISSN 1403-8234

Naturvårdsverkets föreskrifter och allmänna råd om inventering av rovdjursförekomst utanför samebyar;

NFS 2004:18

Utkom från trycket
den 22 december 2004

beslutade den 8 december 2004.

Med stöd av 13 § viltskadeförordningen (2001:724) föreskriver Naturvårdsverket följande föreskrifter och beslutar om följande allmänna råd.

Definitioner

1 § Nedanstående begrepp har i denna författning följande betydelse.

Familjegrupp	för lodjur kan familjegrupp användas synonymt med föryngring under inventeringsperioden då spår av hona med ungar observerats. Familjegrupp av varg definieras i <i>bilaga 1</i> .
Fältpersonal	länsstyrelsetjänstemän (fast anställda eller förordnade) som utför fältarbete och kvalitetssäkrar observationer; de är också kontaktpersoner gentemot de ideella organisationerna.
Föryngring	inventering eller annan dokumentation som visar att björn, varg, järv, lodjur eller kungsörn har fått ungar i länet; preciserade definitioner anges i <i>bilaga 1</i> .
Grupperad	term som används i Rovdjursforum då flera observationer bedöms tillhöra samma föryngring eller andra förekomster.
Häckning	för kungsörn används häckning synonymt med föryngring.
Inventering	rovdjurens föryngringar och annan förekomst fastställs i tid och rum; används synonymt med begreppet undersökning i viltskadeförordningen (2001:724). Olika inventeringsmetoder beskrivs i <i>bilaga 1</i> .
Inventeringsperiod	den tid som är lämpligast för inventering med hänsyn till arternas reproduktion, inventeringens effektivitet och kostnad; perioderna anges i <i>bilaga 1</i> .
Inventerings-samordnare	den person som i en organisation är ansvarig för att samordna inventering av rovdjur.
Inventeringsslinga	färdväg till fots, på skidor eller med fordon för att finna spår eller spårtecken, alternativt se eller höra individer eller finna deras boplatser.

Upphör att gälla 2008-01-01, genom beslut 5 december i NFS 2007:10

Kriterier	kännetecken enligt <i>bilaga 1</i> , som används för att fastställa om föryngring ägt rum och antal föryngringar.
Kungsörn-grupperna	personer som organiserat sig i geografiskt åtskilda grupper som arbetar med inventering av kungsörn.
Kvalitetssäkrare	person som utsetts som kvalitetssäkrare av länsstyrelsen.
Kvalitetssäkring	kontroll av observationer eller av föryngringar.
Misslyckad föryngring	unge/ungar har dokumenterats som senare under reproduktionscykeln dött eller förolyckats.
Regelbunden förekomst	(när föryngring inte dokumenterats) spår eller andra observationer av rovdjur har dokumenterats i länet vid minst tre tillfällen under minst tre månader under reproduktionscykeln.
Reproduktionscykel	anges med en tolv månadsperiod med början den månad då ungar normalt föds eller ägg läggs.
Rovdjur	björn, varg, järv, lodjur och kungsörn.
Rovdjursansvarig	den tjänsteman på länsstyrelsen som har det övergripande ansvaret för inventering av rovdjur.
Rovdjursforum	nationell rovdjursdatabas där inventeringar, inventeringsringsslingor och förekomst och föryngring av rovdjur samt deras bytesdjur/kadaver skall registreras.
Snoking	term som används i Rovdjursforum för typ av inventering där syftet beskrivs i <i>bilaga 1</i> .
Tillfällig förekomst	art som normalt inte uppträder i länet, men av vilken spår eller andra observationer har dokumenterats i länet minst en gång under reproduktionscykeln.

Inventering

2 § Inventeringen skall ingå i länsstyrelsernas regionala förvaltningsansvar för rovdjuren och även vara en del i arbetet med att förhindra faunakriminalitet. Inventeringsresultaten skall vara *direkt jämförbara* mellan åren och mellan länen samt utgöra underlag:

- för uppföljning av mål för rovdjursstammarnas status och utveckling,
- vid uppföljning av effekterna av vidtagna skadeförebyggande åtgärder,
- vid planering av framtida skadeförebyggande åtgärder,
- vid Naturvårdsverkets och länsstyrelsernas beslut om skydds jakt efter rovdjur.

3 § För björn, varg, järv, lodjur och kungsörn skall årligen för varje län fastställas:

1. om föryngring av arterna förekommer samt antal föryngringar,

2. om arterna uppträder regelbundet (om föryngring inte förekommer),
3. om arterna uppträder tillfälligt eller inga observationer har gjorts.

För varg skall i förekommande fall även antalet familjegrupper, revirmarke-
rande par och övriga stationära individer i länet fastställas. För föryngringar
och familjegrupper skall antalet individer bestämmas.

Medel

4 § Naturvårdsverket skall senast den 1 februari till länsstyrelserna fördela
medel för inventeringar utifrån den fördelningsmodell som återfinns i de
allmänna råden, vilken fastställts av Naturvårdsverket efter samråd med
länsstyrelserna.

Organisation och utbildning

5 § Länsstyrelsen ansvarar för länets inventeringsverksamhet, som be-
drivs i samarbete mellan länsstyrelsen och de ideella organisationerna. Be-
träffande varg också efter samråd med Naturvårdsverket. Ansvaret skall
omfatta planering, genomförande, kvalitetssäkring, dokumentation inklu-
sive registrering i Rovdjursforum och erforderliga sammanställningar,
utvärderingar och rapporteringar av inventeringsarbetet samt arkivering
och information.

Länsstyrelsens egen personal och organisationernas inventerings-
samordnare samt personer som kvalitetssäkrar skall inneha relevanta kun-
skaper.

Planering av inventeringsarbetet skall ske i samråd mellan länsstyrelsens
personal och de ideella organisationernas inventeringssamordnare.

Naturvårdsverket ansvarar för grundutbildning och vidareutbildning av
länsstyrelsernas rovdjursansvariga och de personer som kan ges rätt att
kvalitetssäkra observationer. I det ingår även användningen av Rovdjurs-
forum.

Naturvårdsverket ansvarar för redovisning av rovdjurens förekomst i
överensstämmelse med 3 och 13 §§ sista stycket.

Naturvårdsverket ansvarar beträffande varg för samordning av länssty-
relsernas inventeringsarbete och utvärderar och sammanställer inventerings-
resultaten.

Naturvårdsverket tillser att utrustning tillhandahålls länsstyrelserna för
insamling av prover samt ansvarar för prioritering, förvaring och förmedling
av insamlade prover av betydelse för förvaltningen.

Naturvårdsverket ansvarar för att DNA-analyser av spillning, blod etc.
av betydelse för förvaltningen utförs.

Naturvårdsverket ansvarar för utbildning, utveckling, drift och förvalt-
ning av Rovdjursforum.

6 § Länsstyrelsen skall utse en rovdjursansvarig för länet samt den fält-
personal på myndigheten som är ansvarig för kvalitetssäkring.

Antalet personer som ges behörighet att kvalitetssäkra skall begränsas
med hänsyn till rovdjursstammarnas storlek i länet och möjligheten att vid-
makthålla kontinuitet och upprätthålla personernas kompetens.

De ideella organisationerna får var och en utse en *inventeringssamordnare* för organisationen i länet. Därutöver får organisationerna utse någon eller några personer som är kontaktpersoner för olika geografiska områden. Organisationernas inventeringssamordnare är kontaktpersoner gentemot länsstyrelsen.

Länsstyrelsen ansvarar för att informationsutbyte sker om inventeringsarbetets mål, metoder, organisation, resultat och utvärdering med deltagande organisationer.

Område och metoder

7 § Inventeringar av rovdjur skall utföras årligen i varje län, om så är möjligt såvida inte annat beslutats av Naturvårdsverket. Om snö- och väderförhållandena inte möjliggör inventeringsarbete, skall de områden som inte inventerats redovisas.

Om antalet föryngringar av en art stadigvarande ligger över fastställt miniminivå för landet eller ett län kan områdesinventeringar i stället göras vartannat år. Sådant beslut tas av Naturvårdsverket efter samråd med länsstyrelsen.

8 § De inventeringsmetoder som skall användas för respektive djurart anges i *bilaga 1*.

Kvalitetssäkring och kriterier

9 § Länsstyrelsen är ansvarig för kvalitetssäkring av observationer av rovdjur. Länsstyrelsens personal skall så långt möjligt i fält kvalitetssäkra observationer för att fastställa art och i förekommande fall också om föryngringskett.

Observation som kvalitetssäkrats av de ideella organisationernas inventeringssamordnare, men inte verifierats av länsstyrelsens kvalitets-säkrare, skall av länsstyrelsen särredovisas i Rovdjursforum. Det gäller särskilt observationer som påverkar den totala rovdjursförekomsten i länet.

Personer som ges i uppdrag att kvalitetssäkra observationer eller fastställa antalet föryngringar skall ha genomgått relevant utbildning enligt 50-fjärde stycket med godkänt resultat.

10 § Föryngring av björn, varg, järv, lodjur och kungsörn skall anges utifrån fastställda kriterier. Säkerheten skall anges som *säker* eller *sannolik* föryngring för järv och som *lyckad häckning* eller *häckning med okänt resultat* för kungsörn. För björn, varg och lodjur skall endast *säker* föryngring anges. Kriterierna definieras i *bilaga 1*.

Även antal föryngringar i länet och deras geografiska fördelning skall bedömas utifrån fastställda kriterier. Kriterierna definieras i *bilaga 1*.

Föryngringar skall registreras som grupperade observationer i Rovdjursforum.

Om osäkerhet föreligger beträffande det totala antalet föryngringar i ett län så skall det anges med ett lägsta och ett högsta antal.

I de fall misslyckade föryngringar, eller för kungsörn misslyckade häckningar, konstaterats skall det anges särskilt.

Upphör att gälla 2008-01-01 genom beslut 5 december 2007:10

För varg skall dessutom andra förekomster anges, vilka definieras i *bilaga 1*.

Om föryngring i länet saknas av en art skall regelbunden eller tillfällig förekomst anges.

Sekretess

11 § I 10 kap 1 § sekretesslagen (1980:100) är stadgat om sekretess för uppgifter om lyor och boplatser för aktuella rovdjur.

Dokumentation m.m.

12 § Dokumentation av rovdjursobservationer skall ske genom länsstyrelsernas fältpersonal och de ideella organisationernas inventeringssamordnare i Rovdjursforum eller dessförrinnan i fält även på blanketter/kartor.

Länsstyrelsen ansvarar för att observationer registreras i Rovdjursforum. Samtliga delinventeringar och de geografiska områden de täcker skall registreras utan dröjsmål liksom inventeringsslingor, kvalitetssäkrade observationer samt andra relevanta observationer och bytesdjur/kadaver med tillhörande foto eller annan dokumentation. Såväl inventeringsarbete som utförs av egen personal som av organisationer skall registreras. Om behörighet för registrering saknas utförs denna av länsstyrelsen.

Observationer under vintern som bedömts vara av varg eller lodjur samt tillhörande inventeringsslingor skall vara registrerade i Rovdjursforum före den 1 april, observationer av järv före den 1 augusti och observationer av björn och kungsörn före den 1 november.

Insamlade prover för DNA-analyser skall registreras på blankett och i Rovdjursforum och levereras i överensstämmelse med 5 § sjunde stycket på de tider som Naturvårdsverket anger för olika arter på avsedd blankett.

Efter inventeringsperioden skall länsstyrelsen utvärdera det samlade inventeringsresultatet, varvid förekomster och *antal* föryngringar skall fastställas och registreras i Rovdjursforum. Naturvårdsverket ansvarar för utvärdering och fastställer antal föryngringar och övriga förekomster av varg. Detta sker genom att observationerna grupperas i Rovdjursforum före den 1 maj avseende varg och lodjur, före den 1 augusti avseende järv och före den 1 november avseende kungsörn och björn. Grupperingarna registreras slutgiltigt före övergång till ny reproduktionscykel. Sannolika respektive misslyckade föryngringar skall särredovisas.

Tidigare kända boplatser där aktivitet inte observerats (nollobserveringar) skall också registreras i Rovdjursforum.

I Rovdjursforum skall också registreras vilka områden som inventerats och vilka inventeringsmetoder som använts.

Redovisning

13 § I Rovdjursforum skall länsstyrelsen ha dokumenterat inventeringsverksamheten på sådant sätt att erforderliga uttag och redovisningar kan göras av länsstyrelsen själv samt på nationell nivå av Naturvårdsverket enligt 5 § femte stycket.

Antalet föryngringar som dokumenterats under inventeringsperioden för varg, järv och lodjur redovisas särskilt.

Upphör att gälla 2008-01-01, genom beslut 5 december i NFS 2007:10

NFS 2004:18

Länsstyrelsen skall återkommande i de regionala rovdjursgrupperna informera om rovdjursstammarnas utveckling och om inventeringsverksamheten.

Länsstyrelsen skall senast den 20 januari till Naturvårdsverket redovisa hur inventeringsmedlen använts föregående kalenderår och vilka organisationer eller andra som deltagit i inventeringsverksamheten.

Naturvårdsverket ansvarar för att uppdateringar gällande rovdjur sker på en webbplats före den 1 juni främst avseende varg och lodjur, den 1 september främst avseende järv och den 1 december främst avseende björn och kungsörn. Vid dessa uppdateringar skall aktuella sammanställningar presenteras över antal föryngringar och övriga förekomster. Redovisningen skall presenteras på nationell och länsnivå samt inom respektive utanförsämringsområden.

Dessa föreskrifter träder i kraft den 1 januari 2005, varvid föreskrifterna NFS 2002:14 skall upphöra att gälla.

Naturvårdsverket

LARS-ERIK LILJELUND

Robert Franzén
(Viltförvaltningsenheten)

Upphör att gälla 2008-01-01, genom beslut 5 december i NFS 2007:10

Inventeringens mål och metoder utanför samebyar

Mål

Inventeringens mål är att fastställa det *totala* antalet årliga föryngringar av björn, varg, järv, lodjur och kungsörn.

Enhetliga kriterier för föryngring och förekomst skall användas och arbetet skall så långt möjligt genomföras med samma metodik i hela landet och präglas av objektivitet, trovärdighet och hög precision.

Därutöver skall utbredning och förekomst fastställas utan hänsyn till antalet individer. Det innebär att i områden med inga eller få föryngringar av en art skall dokumentation ske även av övriga observationer för att spridning alternativt tillbakagång skall kunna följas.

Metoder

Inventeringsmetoderna kan indelas i passiva och aktiva. De aktiva är sådana som kräver fältarbete. För att uppnå bästa resultat krävs en kombination av aktiva och passiva metoder.

Aktiva metoder

Definitioner

Snoking

Aktiv inventeringsmetod som syftar till att fastställa förekomst och föryngring av rovdjur i ett område. Metoden innebär att observationer av rovdjur verifieras i fält, alternativt att man söker individer, spår eller boplatser av nämnda arter

Boplotsbesök

Aktiv inventeringsmetod som syftar till att fastställa föryngring av varg, järv eller kungsörn. Metoden innebär att revir eller boplatser av nämnda arter kontrolleras för att fastställa om föryngring skett eller inte.

Områdesinventering

Aktiv inventeringsmetod som syftar till att fastställa förekomst och antal föryngringar av rovdjur. För varg skall även fastställas antal familjegrupper, revirmarkerande par eller övriga stationära individer i ett område. Metoden innebär att spårloppor av djur på snö söks i ett område under en eller två dagar. Antal föryngringar, familjegrupper, revirmarkerande par eller övriga stationära individer fastställs genom att spåra ihop alternativt spåra isär, de spårloppor som påträffas.

Rullande inventering

Aktiv inventeringsmetod som syftar till att fastställa förekomst och antal föryngringar av rovdjur. För varg skall även fastställas antal familjegrupper, revirmarkerande par eller övriga stationära individer i ett område. Metoden

innebär att spårlopör av djur på snö söks i ett större område där arbetsinsatsen flyttas över området i en riktning under en längre tid (dagar, veckor). Inventerade områden skall inte återbesökas under samma inventering. Antal föryngringar, familjegrupper, revirmarkerande par eller övriga stationära individer fastställs genom att spåra ihop, alternativt spåra isär, de spår efter rovdjur som påträffas.

Spillningsinventering

Aktiv inventeringsmetod som syftar till att fastställa främst förekomst och antal individer i ett område. Metoden innebär att spillning av aktuell rovdjursart insamlas på ett standardiserat sätt. DNA-analys av spillningen utförs, varvid art och individ fastställs. Kön och släktskap kan ibland fastställas.

Passiva metoder

Passiva metoder utgör ett komplement till aktiva metoder. Länsstyrelsen skall fortlöpande registrera observationer av björn, varg, järv, lodjur och kungsoörn i Rovdjursforum. Därutöver skall länsstyrelsen i Rovdjursforum registrera de rovdjur som fålls med stöd av skyddsjaktbestämmelser och de tamdjur (utom ren), som dödas, skadas eller rapporteras saknade i samband med rovdjursangrepp.

Även andra observationer som verifierar rovdjursförekomst skall dokumenteras, exempelvis en funnen vargdödad älg eller ett lodödat rådjur. Även björnspillning utgör verifikation på förekomst liksom björniden.

Användbara *passiva metoder* är:

- rovdjursobservationer av allmänheten
- fållda rovdjur under jakt
- fallvilt
- bytesdjur (renar och övriga tamdjur samt vilt) som dödat av rovdjur.

Inventering av björn

Aktiva metoder

Föryngring

- Länsstyrelsen skall fortlöpande registrera samtliga observationer av björnhonor med ungar i Rovdjursforum.
- Fältkontroller av observationer skall göras, där sådana bedöms meningsfulla, varvid det särskilt skall bedömas om det är årsungar eller äldre ungar i sällskap med björnhonan.

Andra observationer än föryngring

I län eller delar av län där björn normalt inte föder ungar skall även andra observationer än sådana som dokumenterar föryngring registreras i Rovdjursforum. Det gäller särskilt i randområden för björnens utbredning i landet. Därutöver skall alla björniden registreras.

Inventeringsperiod

Riktade fältinsatser för att fastställa antalet föryngringar får koncentreras till perioden den 15 april - den 31 juli.

Reproduktionscykel

- den 1 januari - den 31 december (antal föryngringar kan redovisas under samma kalenderår ungar fötts, men kan kompletteras efterföljande år),
- varje observation av en björnhona med ungar skall kopplas till det år ungarna fötts.

Kriterier för att fastställa en föryngring

Föryngring av björn kan fastställas tidigast-under april månad, då björnhonor med årsungar kan lämna idet. Endast säkra föryngringar skall anges. Efter-som det efter den 1 augusti är svårt att säkert avgöra om en björnhona har årsungar eller fjolårsungar skall alla observationer av björnhonor med ungar, oberoende av ungarnas ålder, registreras i Rovdjursforum.

Föryngring av björn skall bedömas som *säker* om:

- spår- eller synobservation görs av en björnhona med minst en årsunge eller äldre unge,
eller om
- årsunge tillvaratas/skjuts eller påträffas död,
- klomärken av klättrande björnungar, spillning etc. visar att björnungar fötts vid ett ide.

Vid observation av björnhona med ungar skall ungarnas födelseår uppskattas (reproduktionscykel).

Kriterier för att fastställa antal föryngringar

- Alla observationer av björnhonor med minst en unge skall antas härröra från samma föryngring tills dess annat är visat genom bedömning av ungarnas födelseår, avstånd mellan kvalitetssäkrade observationer eller utifrån kombinationen avstånd och aktivitetsdag.
- Olika antal ungar tillsammans med hona kan bara vid observationer som gjorts under gynnsamma förhållanden och under lång tid vara ett komplement till andra särskiljningsfaktorer, som ungarnas födelseår och avstånd, och då utgöra grund för särskiljning.
- Antalet föryngringar kan stundom beräknas efter spillningsinventering och DNA-analys av spillning.

Aktiva metoder***Föryngring och andra förekomster***

- Länsstyrelsen skall fortlöpande registrera samtliga observationer av vargföryngringar i Rovdjursforum.
- Vargföryngringar får dokumenteras redan på sommaren eller hösten efter olika typer av observationer av vuxna djur och/eller valpar.
- Spillningsprov för DNA-analys skall insamlas där det är möjligt.
- Inventering på snö av vargföryngring sker i huvudsak parallellt med inventering av lodjur. Inventeringsperioden får utsträckas till den 31 mars för att bättre kunna fånga upp nyetablerade par.
- Fastställandet av det totala antalet stationära individer eller antalet individer i en föryngring/familjegrupp skall dock vara avslutat före den 31 mars.
- Länsstyrelsen bedömer i samråd med de ideella organisationerna och Naturvårdsverket, eller den verket utser, var inventeringsinsatser skall göras samt vilken metod som skall användas. Inventeringarnas upplägg skall överensstämma med dessa föreskrifter. Beträffande varg skall, förutom föryngringar, även andra förekomster av vargar lokaliserats samt registrerats inom det inventerade området.

Samtliga observationer av varg skall registreras i Rovdjursforum och antalet individer skall så långt möjligt fastställas även för familjegrupper.

Inventeringsperiod

Fältinsatser för att fastställa antalet föryngringar och andra förekomster skall utföras under perioden 1 oktober - 28/29 februari. Föryngringar kan dock fastställas på barmark under juli-september.

Reproduktionscykel

- den 1 maj - den 30 april (antal föryngringar kan redovisas under samma kalenderår valpar fötts, men alltid efterföljande år),
- varje observation av föryngring skall kopplas till det år valparna fötts.

Villkor vid spårning

Villkor som samtliga skall vara uppfyllda vid spårning för att bedöma antal vargar är:

- spårningar är gjorda före den 1 mars (gäller det totala antalet individer eller antalet individer inom ett revir),
- djuren har spårats spårstämpel för spårstämpel på lämpligt sätt i minst 3 km,
- spåren är av samma ålder och vargarna har gått i samma riktning.

Om det inte varit möjligt att uppfylla 3 km-kriteriet skall orsaken anges i Rovdjursforum.

Kriterier för att fastställa en föryngring

Föryngring av varg skall fastställas genom olika typer av observationer avseende föräldradjur och valpar från födseln och fram till den 1 mars året efter föryngringen. Är det en förstagångsföryngring får tidsfristen utsträckas till den 1 april om antalet registrerade vargar i reviret är fler än tre.

Endast säkra föryngringar skall anges.

Föryngring av varg får bedömas som *säker* om minst ett av följande kriterier är uppfyllda:

- observation före den 1 mars av minst fem vargar i sällskap eller sammanlagt inom ett revir (övriga villkor vid spårning se nedan),
- antalet vargar i ett revir är fler under den aktuella vintern jämfört med föregående vinter (gäller framförallt när det är färre än fem vargar i ett revir),
- syn-/hörobservation av valp/valpar,
- valp tillvaratas/skjuts eller påträffas död,
- barmarkskontroll vid lya om samtliga fyra punkter a-d nedan är uppfyllda:
  - a. *Hålor*: grävda eller naturliga håligheter som bedöms ha utgjort lyan påträffas.
  - b. *Upptampade stigar/liggplatser*: kring lyan finns ett system av väl slitna stigar liksom flera väl använda ligg- eller lekplatser med bortnött eller vissen tillplattad vegetation.
  - c. *Bit-/rivmärken*: kvistar och pinnar etc. som är söndertuggade eller har bitmärken eller grävda gropar eller sönderrivna murkna stubbar.
  - d. *Spillning*: spillning finns från valpar och vuxna djur som skall insamlas för DNA-analys.

Kriterier för att fastställa antal föryngringar

- Då två eller flera spårobservationer på snö av föryngringar förekommer relativt nära varandra skall spårlooporna av *revirmarkerande* vargar spåras ihop alternativt isär genom sammanhängande detaljspårningar.
- Olika antal vargar i olika grupperingar får inte utgöra grund för särskiljning.
- Särskiljningsåtgärder skall vara dokumenterade i Rovdjursforum eller dessförinnan i fält på blanketter och kartor. Även möjliga felkällor skall anges.
- Alla observationer i närheten av varandra antas härröra från samma föryngring tills dess annat är visat genom särskiljning enligt ovan eller efter DNA-analys av prover.
- Olika observationer under inventeringsperioden inom 100 km och inom

Upphör att gälla 2008-01-01, genom beslut 5 december i NFS 2007:10

en yta av 2 000 km² skall räknas som samma föryngring så länge inte motsatsen är bevisad.

Kriterier för annan vargförekomst än föryngring

Familjegrupp

Samtliga punkter nedan skall vara uppfyllda

- minst tre vargar i en flock,
- minst en av vargarna revirmarkerar,
- vargen eller vargarna revirmarkerar *regelbundet*,
- föryngring i reviret har dokumenterats minst en gång under de senaste två åren.

Revirmarkerande par

Samtliga punkter nedan skall vara uppfyllda

- två vargar i sällskap,
- båda vargarna revirmarkerar på samma plats mot samma föremål,
- vargarna revirmarkerar *regelbundet*,
- ”löpblod” har registrerats i tikens urin.

Övrig stationär varg

- ensam varg som revirmarkerar,
- vargen revirmarkerar *regelbundet* och rör sig inom en yta som motsvarar ett revir.

Om *regelbundna* revirmarkeringar inte har observerats kan förekomsten av övrig stationär varg fastställas om:

- det under vinterns snöperiod gjorts observationer av en varg under minst tre sammanhängande månader inom en yta som motsvarar ett vargrevir och revirmarkeringar har observerats vid minst ett tillfälle,
- positionering av radiomärkt varg visar att djuret rört sig inom en yta som motsvarar ett vargrevir, under minst tre sammanhängande månader, utan att kriterierna ovan har uppfyllts,
- två vargar som utgör en spillra av en tidigare familjegrupp, där ett föräldradjur finns kvar tillsammans med *en* annan varg.

Övrig varg

- varg som inte uppfyller kriterierna för någon av ovan nämnda förekomster.

Revir och revirmarkeringar

- Med vargrevir avses ett område där en ensam varg, ett vargpar utan valpar eller ett föräldrapar revirmarkerar.

Upphör att gälla 2008-01-01, genom beslut 5 december i NFS 2007:10

- Med revirmarkeringar avses urinmarkering; urinering mot upphöjda föremål med lyft ben alternativt krafsmarkering; ytligt krafsande i marken med alla fyra tassarna.
- Med regelbundna revirmarkeringar avses minst två revirmarkeringar inom en spårad sträcka av hgöst tre kilometer.

Inventering av järv

Aktiva metoder

Föryngring

- Länsstyrelsen skall fortlöpande registrera **samtliga** observationer av järvföryngringar i Rovdjursforum.
- Tidigare kända föryngringslokaler och potentiella föryngringsområden skall besökas årligen under mars-maj.
- Varje besök vid kända föryngringslokaler skall registreras i Rovdjursforum oavsett om observationer görs som tyder på aktivitet av järv eller inte.
- Fotodokumentation av syn- eller spårobservationer av ungar skall eftersträvas.
- Från varje föryngring skall spillningsprov insamlas från det som bedöms vara järvhonan. Om möjligt även från ungar och dominanta hanar.
- Om osäkerhet beträffande föryngring fortfarande råder efter vårvinterns besök görs efterkontroll på försommaren innan ny växtlighet försvårar arbetet. Vid efterkontroll skall tecken på föryngring dokumenteras med foto eller video och registreras i Rovdjursforum.
- Observationer under barmarkstid av järvhonor med ungar är mycket ovanliga och skall användas endast i de fall de är dokumenterade med foto eller video. Årsungar kan inte skiljas från vuxna djur utifrån synobservationer efter den 1 augusti.

Andra observationer än föryngring

I län eller delar av län där järv normalt inte föder ungar skall även andra observationer än sådana som dokumenterar föryngring registreras i Rovdjursforum. Det gäller särskilt i randområden för järvens utbredning i landet.

Inventeringsperiod

Riktade fältinsatser för att fastställa antalet föryngringar skall koncentreras till perioden den 1 mars – den 30 juni.

Upphör att gälla 2008-01-01, genom beslut 5 december i NFS 2007:10

Reproduktionscykel

- den 1 mars - den 28 (29) februari (antal föryngringar redovisas samma kalenderår ungar fötts),
- varje observation som tyder på föryngring skall kopplas till det år ungar fötts.

Kriterier för att fastställa en föryngring

Föryngring av järv skall fastställas främst genom lokalisering av lyor under mars-maj. Föryngring skall anges som säker föryngring eller sannolik föryngring.

Föryngring av järv skall bedömas som **säker** om:

- spår- eller synobservation av minst en järvunge görs vid lya eller i dess närhet, eller om
- järvunge tillvaratas/skjuts eller påträffas död vid lokalen.

Föryngring skall bedömas som **sannolik** om samtliga av nedan angivna villkor är uppfyllda:

- lyeplats/lyehål har hittats,
- vid minst tre besök med goda spårförhållanden (minst ett spårdygn) har järvspår till och från lyan observerats som visar att lyehålet används regelbundet (varje dygn). Besöken skall ha gjorts spridda över minst en treveckorsperiod under mars-maj,
- efterkontroll är utförd.

Vid efterkontroll skall därutöver kriterierna a och b nedan vara uppfyllda samt ytterligare minst ett av kriterierna c-e:

- Bytesdjur: rester från flera bytesdjur finns i lyan.
- Spillning: rikligt med spillning finns vid minst en ”toalett”, som skall insamlas för DNA-analys.
- Liggplatser: i gångsystemet hittas liggplatser efter djuren; liggplatserna är mer nedisade och släta än övriga delar av lyan; bäddar av ris, kvistar och mossa kan förekomma.
- Ullhår: i liggplatserna, i gångsystemen, på stenar, på kvistar m.m. finns rikligt med ljust ullhår från järv.
- Bitmärken: kvistar eller andra föremål som varit exponerade i lyan är söndertuggade/-rivna eller har bitmärken.

Kriterier för att fastställa antal föryngringar

Om en järvhona med ungar observeras före den 1 augusti inom 10 km från en redan känd lya skall observationen bedömas tillhöra den tidigare kända

föryngringen. För att en sådan observation skall utgöra grund för ny föryngring, skall DNA-analys bekräfta att det rör sig om olika föryngringar.

NFS 2004:18

Inventering av lodjur

Aktiva metoder

Föryngring

- Länsstyrelsen skall fortlöpande registrera **samtliga** observationer av lodjursföryngringar i Rovdjursforum.
- Fältkontroller av inkomna rapporter om lodjursföryngringar kan utföras från första snön till och med den 28 (29) februari.
- Länsstyrelsen skall identifiera delområden där flera lodjursföryngringar kan finnas (i prioritetsordning: områden där föryngringar konstaterats under reproduktionscykeln, områden där föryngringar konstaterats tidigare år, områden där förekomst inte konstaterats).
- För att fastställa antalet lodjursföryngringar genomförs riktat fältarbete och särskiljning i angivna delområden före den 1 mars.
- I delområden där flera lodjursföryngringar sannolikt finns invid varandra bedömer länsstyrelsen i samråd med de ideella organisationernas inventeringssamordnare var särskilda inventeringsinsatser skall göras samt vilken inventeringsmetod som skall användas.
- Kvalitetssäkrade observationer av lodjursföryngringar före den 10 januari och som därefter inte återfunnits skall särredovisas.
- Observationer av lodjur med ungar under barmarkstid är mycket ovanliga, och skall användas endast i de fall de är dokumenterade med foto eller video.

Andra observationer än lodjursföryngringar

I län eller delar av län där lodjur normalt inte föder ungar skall även andra observationer än sådana som dokumenterar föryngring registreras i Rovdjursforum. Det gäller särskilt i randområden för lodjurets utbredning i landet.

Inventeringsperiod

Riktade fältinsatser för att fastställa antalet lodjursföryngringar skall utföras från första snön till den 1 mars.

Reproduktionscykel

- den 1 maj - den 30 april (antal föryngringar kan redovisas året efter det att ungarna fötts),

Upphör att gälla 2008-01-01, genom beslut 5 december i NFS 2007:10

- varje observation av en lodjurshona med ungar skall kopplas till det år ungarna fötts.

Kriterier för att fastställa en föryngring

Föryngring av lodjur skall fastställas främst genom observationer av lodjurshonor som åtföljs av årsungar.

Endast säkra föryngringar skall anges.

Föryngring av lodjur skall bedömas som *säker* om

- det är spår efter *två eller flera lodjur* som går tillsammans och *samtliga* tre villkor nedan är uppfyllda:
- Spårningen är gjord under inventeringsperioden.
- Djuren har spårats spårstämpel för spårstämpel på lämpligt sätt i minst 3 km.
- Spåren är av samma ålder och lodjuren har gått i samma riktning och följts åt.

Om det inte varit möjligt att uppfylla 3 km-kriteriet skall orsaken anges i Rovdjursforum.

Andra iakttagelser som var för sig verifierar lodjursföryngring är:

- synobservation av två eller flera lodjur som följs åt före den 1 mars,
- lodjursunge observeras, tillvaratas, skjuts eller påträffas död,

Kriterier för att fastställa antal föryngringar

- Då två eller flera observationer av lodjursföryngring förekommer intill varandra skall spårlopperna av *föryngringarna* spåras ihop alternativt isär genom sammanhängande detaljspårningar.
- Särskiljningsåtgärder skall registreras i detalj i Rovdjursforum eller dess förinnan i fält även på blanketter och kartor. Även felkällor skall anges.
- Olika antal djur i grupper av lodjur får inte utgöra grund för särskiljning.
- Alla observationer i närheten av varandra antas härröra från samma föryngring tills dess annat är visat genom särskiljning enligt ovan eller efter DNA-analys av prover.
- I absoluta undantagsfall och då det inte varit möjligt att genomföra "rikttade områdesinventeringar" eller andra särskiljningsåtgärder, får antalet lodjursföryngring bedömas utifrån inbördes avstånd av kvalitetssäkrade observationer. Olika observationer av föryngringar under inventeringsperioden och inom 25 km skall räknas som samma föryngring så länge inte motsatsen är bevisad.

Upphör att gälla 2008-01-01, genom beslut 5 december NFS-2007:10

Aktiva metoder

Häckning

- Tidigare kända revir/boplatser skall besökas årligen under perioden den 15 februari - den 15 september.
- Potentiella häckningsområden skall besökas under perioden den 15 februari – den 30 april för att dokumentera spelflygande örnar eller andra observationer som tyder på revirhävdande par och/eller häckning. I Sydsverige bör besök göras redan i december.
- Bebodda boplatser skall besökas efter den 1 juni för att dokumentera att ungar fötts. I Sydsverige bör sådana besök anpassas till beräknad tid för äggläggning.

Andra observationer än häckning

I län eller delar av län där kungsörn normalt inte häckar skall även andra observationer än sådana som dokumenterar häckning registreras i Rovdjursforum. Detta gäller särskilt observationer under häckningstid av vuxna örnar.

Inventeringsperiod

Riktade fältinsatser för att fastställa antalet häckande par får koncentreras till perioden den 1 juni - den 15 september. I Sydsverige bör sådana insatser justeras med hänsyn till tid för äggläggning.

Reproduktionscykel

- den 15 februari - den 14 februari (antal häckande par kan redovisas samma år häckning skett),
- varje observation som tyder på häckning skall kopplas till det år då häckning skett.

Kriterier för att fastställa en häckning

Påbörjad häckning av kungsörn får fastställas tidigast då ruvning påbörjats. Häckning skall anges som: *lyckad häckning*, *häckning med okänt resultat* eller *misslyckad häckning*.

Lyckad häckning av kungsörn skall bedömas om:

- synobservation görs i boet tidigast den 1 juni av minst en unge
- synobservation görs före den 15 september av minst en flygg unge som observeras tillsammans med minst en vuxen örn i ett känt revir.

NFS 2004:18

Häckning med okänt resultat skall bedömas om:

- synobservation görs i boet av minst en unge före den 1 juni, varefter inget återbesök har gjorts.

Misslyckad häckning föreligger om:

- ingen unge, död unge, rötägg eller äggrester konstateras i bo före den 15 juli där tidigare under inventeringsperioden ruvande fågel, ägg eller unge konstaterats.

Upphör att gälla 2008-01-01, genom beslut 5 december i NFS 2007:10

till Naturvårdsverkets föreskrifter (NFS 2004:18) om inventering av rovdjursförekomst utanför samebyar

beslutade den 9 december 2004.

Till 1 §***Misslyckad föryngring***

Unge/ungar har dokumenterats som senare under reproduktionscykeln dött eller förolyckats. Samtliga ungar i årskullen har dött oavsett orsak. För kungsfågel kan även ruvande fågel eller ägg i bo ha dokumenterats varefter häckningen spolierats. Andra exempel kan vara att forskningsprojekt dokumenterat att en sändarmärkt hona fött ungar, vilka senare under inventeringsarbetet aldrig återfunnits.

Rovdjursansvarig

Den rovdjursansvarige på länsstyrelsen bör även ansvara för viltskador av stora rovdjur och eventuella beslut om skydds jakt.

Till 4 §

Tillgängliga medel för såväl administration som fältarbete bör fördelas utifrån:

- de av länsstyrelsen fastställda regionala delmålen för rovdjursstammarna (gäller då sådana antagits av länsstyrelsen och fastställts av Naturvårdsverket),
- länets skogs- och fjällareal (lämpliga habitat),
- antal rovdjursarter som uppträtt i länet under de närmast föregående tre åren (differentiering mellan arterna beroende på artens nationella hotstatus och aktuella förekomst i länet, tidsåtgång för fältarbete etc.),
- antalet rovdjursföryngringar som dokumenterats i länet under de närmast föregående *tre* åren,
- akut behov av uppföljning av mer utsatta arter (främst varg och järv) i särskilda områden.

Till 5 §

Länsstyrelsen bör eftersträva att risk för partsintresse inte uppkommer vid val av länsstyrelsens fältpersonal och personer som ges rätt att kvalitets-säkra.

Upphör att gälla 2008-01-01, genom beslut 5 december i NFS 2007:10

Utbildningens organisation

För att förbättra samtliga aktörers kompetens krävs fortlöpande utbildning. Länsstyrelsen bör bekosta utbildning av minst en inventeringssamordnare i de organisationer som deltar aktivt i inventeringsarbetet. I övrigt bör deltagande organisationer själva ansvara för att av dem utsedda personer har relevanta kunskaper.

För att kvalitet och kontinuitet skall upprätthållas, samtidigt som kostnaderna hålls på en rimlig nivå, bör de ideella organisationerna eftersträva att inte byta inventeringssamordnare om det inte är nödvändigt.

Viltskadecenter vid Sveriges lantbruksuniversitet tillhandahåller på Naturvårdsverkets uppdrag grundutbildning för länsstyrelserna beträffande inventeringsverksamheten och ansvarar även för kunskapsproven.

Länsstyrelserna bör i egen regi ansvara för att personalen och övriga intressenter årligen vidareutbildas.

Viltskadecenter tillhandahåller på Naturvårdsverkets uppdrag, i mån av efterfrågan, även vidareutbildning.

Utbildningens innehåll

Grundutbildningen bör innehålla relevant information om:

- rovdjurspolitiken
- relevant lagstiftning med särskilt fokus på gällande föreskrifter
- deltagande aktörers roller och ansvar
- spårkunskap och spårning inklusive felkällor
- dokumentation på blanketter och kartor
- registrering och uttag i Rovdjursforum
- information och kommunikation

Vidareutbildningen bör främst omfatta eventuella förändringar och fördjupning i ovan nämnda punkter. Vid vidareutbildningarna bör större vikt läggas vid svårigheter med fältbestämningar och dokumentation i Rovdjursforum. Vidareutbildningen bör också innehålla praktiskt fältarbete. Viss distansinläsning bör kunna ske inför utbildningarna.

Kunskapsprov

Kunskapsprovet bör styrka att person som genomgått utbildningen med godkänt resultat inte bara besitter relevanta kunskaper om spår och spårtecken utan också har god kännedom om rovdjurspolitikens mål och innehåll samt relevant lagstiftning. Särskild vikt bör läggas vid gällande inventeringsföreskrifter och vilka kriterier som skall vara uppfyllda vid olika förekomster av rovdjur. Personen bör även vara väl förtrogen med Rovdjursforum.

Viltskadecenter för en förteckning över personer som genomgått utbildningen och vilka som avlagt skriftligt prov med godkänt resultat. Viltskadecenter informerar berörd rovdjursansvarig om provresultaten för personer knutna till länet.

Informationsutbyte

För utbyte av information om inventeringsarbetet samt bedömning av resultat m.m. bör erforderliga möten hållas mellan länsstyrelsens fältpersonal och deltagande organisationers inventeringssamordnare.

Sådana avstämningsmöten bör alltid hållas inför stundande inventerings-säsongs samt under senare delen av inventeringsperioderna för relevanta arter.

Vargobservationer

Viltskadecenter utvärderar, på Naturvårdsverkets uppdrag, i samarbete med länsstyrelsen förekomst av varg.

Utrustning och prover för DNA-analyser

Viltskadecenter tillhandahåller länsstyrelserna, på Naturvårdsverkets uppdrag, utrustning för insamling av vargprover samt prioriterar, förvarar och förmedlar insamlade prover av betydelse för förvaltningen. Även prover från andra arter än varg kan komma i fråga.

Rovdjursforum

Viltskadecenter tillhandahåller länsstyrelserna, på Naturvårdsverkets uppdrag, grundutbildning samt support och granskar och bedömer inkomna önskemål från användarna m.m.

Till 8 § samt avsnitt om metoder i bilaga 1

Aktiva metoder

Områdesinventering

Områdesinventering bör utföras under en eller två dagar med stabilt väder och bra spårförhållanden. Ambitionen är att *samtliga* föryngringar eller andra förekomster av särskilt intresse lokaliseras och särskiljs genom sammanhängande spårningar på snö inom inventeringsområdet. Områdesinventeringar bör genomföras med erforderligt antal personer, varvid deltagarnas kompetens och inventeringens kostnad beaktas. Det är viktigt att länsstyrelsens kvalitetssäkrare inom fastställd tid hinner att kvalitetssäkra relevanta observationer.

I län där områdesinventeringar är avgörande för inventeringsresultatet för en art bör beredskap finnas så att inventeringarna kan genomföras under säsongen oberoende av veckodag.

Riktade fältinsatser m.m.

Järv

Föryngring av järv kan fastställas från det att ungarna föds i lyan vid månadsskiftet februari-mars, till dess de lämnar lyan tillsammans med honan i slutet av april eller i maj samt under den närmaste tiden därefter. Under denna tid bör tidigare kända föryngringslokaler och potentiella föryngringsområden besökas. Så länge föryngring inte är säkert fastställd bör ytterligare besök göras. Om en lya hittas sent på säsongen och tre besök under en tremånadersperiod inte kan utföras, så bör det beaktas vid länsstyrelsens samlade bedömning av föryngringen.

I de fall där föryngring inte har kunnat fastställas under snösäsongen, men där misstanke om föryngring föreligger, bör efterkontroll göras på lyeplatsen. Efterkontroll bör utföras när det fortfarande finns rester av snö kvar på platsen så att särskilt gångsystemet kan kontrolleras innan ny växtlighet döljer eventuella spårtecken.

Lodjur

Alla spårloppor bör följas så långt att det går att avgöra om löpan härrör från ett ensamt djur eller från flera djur i sällskap. Sammanhängande spårning - spårstämpel för spårstämpel - i minst 3 km, helst på skidor/till fots, bör eftersträvas. Betydelsen av långa spårningar är viktig även för att familjegrupper inte skall förbises.

Till 9 §

Kvalitetssäkring kan utföras av länsstyrelsens personal eller av person som utsetts av länsstyrelsen. Kvalitetssäkringen bör vid områdesinventeringar göras gemensamt av länsstyrelsens fältpersonal och organisationernas inventeringssamordnare eller den eller de som gjort observationen. Även andra observationer som kvalitetssäkras bör göras i sällskap med observatören.

Person som utför kvalitetssäkring bör dokumentera vad han eller hon själv ser vid kvalitetssäkringstillfället. Iakttagelser som gjorts tidigare av andra personer eller egna tolkningar bör tydligt framgå av dokumentationen. Det gäller särskilt om det föreligger delade meningar om observationen.

Observationer som rapporterats till deltagande organisationer av dess medlemmar eller av allmänheten bör först granskas av organisationens inventeringssamordnare, varefter en bedömning görs om observationen kan påverka det totala inventeringsresultatet för området eller länet.

Innan länsstyrelsens fältpersonal kallas för att verifiera sådana observationer bör organisationens inventeringssamordnare vara övertygad om att observationen är riktig. Inventeringssamordnaren ”filtrerar” således dessa observationer.

Till 10 § samt avsnitt om kriterier i bilaga 1

Bedömning av vargar

Antal stationära vargar bör inkludera alla vargar i föryngringar, familjegrupper, revirmarkerande par och övriga stationära individer.

Till 11 §

Det är viktigt att uppgifter om lyor och boplatser av aktuella rovdjur behandlas med försiktighet under hela inventeringsarbetet från planläggning till resultatredovisning och inte bara under själva fältarbetet. Dokumentation på blanketter och kartor samt i Rovdjursforum bör hanteras varsamt och inte bli åtkomlig för obehöriga.

Björnobs

”Björnobs” som görs i Svenska Jägareförbundets regi bör registreras i Rovdjursforum. Detta bör kunna göras av förbundets inventeringssamordnare inom ramen för det allmänna uppdraget. Detsamma gäller annan relevant information om rovdjur som förbundet får kännedom om.

Allmänhetens observationer

Allmänhetens observationer bör så långt möjligt registreras i Rovdjursforum. En skälighetsbedömning görs utifrån observationens betydelse i jämförelse med andra tidigare kända observationer.

Revir

Revir bör av länsstyrelsen ges unika namn eller beteckningar som används kontinuerligt, dvs. även år då föryngring inte förekommer. Använda bon eller lyor/lyehål inom reviret anges med exakt platsangivelse de år de används.

Fotodokumentation

Dokumentation i form av fotografier och videoinspelningar kan vara mycket värdefulla för att styrka en observation. Helst bör observationsplats, datum och tidsangivelse tydligt framgå av bilderna.

Blanketter

De blanketter som finns tillgängliga på Rovdjursforums förstasida bör användas, såvida inte andra instruktioner ges av länsstyrelsen. Blanketterna är således tillgängliga för alla – dvs. även personer som inte har behörighet till Rovdjursforum - under webbadress: www.naturvardsverket.se/rovdjursforum

Behörighet till Rovdjursforum

Fler intressenter kommer successivt att få registrera i Rovdjursforum behörighet. Deltagare i inventeringar som inte har behörighet dokumenterar observationer m.m. på blanketter och kartor. Sådana uppgifter bör snarast registreras i Rovdjursforum på sätt som länsstyrelsen bestämmer.

Fällt vilt

Fällt vilt och fallvilt bör i avvaktan på en egen ”modul” i Rovdjursforum registreras där som synobservationer. Där bör fallvilt och djur som fälls vid skydds jakt registreras som observationer kopplade till separata ”inventeringar” i länet.

Till 13 §

Länsstyrelsens redovisning

Av dokumentationen i Rovdjursforum bör antalet föryngringar och förekomster fördelade på rovdjursart och län framgå.

Varg	antal säkra föryngringar och andra förekomster
Björn	antal säkra föryngringar
Järv	antal säkra respektive sannolika föryngringar
Lodjur	antal säkra föryngringar
Kungsörn	antal lyckade häckningar, häckningar med okänt resultat.

Föryngringar som delas mellan län eller länder särredovisas liksom alla misslyckade föryngringar eller häckningar.

Om föryngring inte dokumenterats i ett län måste i förekommande fall regelbunden alternativt tillfällig förekomst redovisas.

För varg, järv och kungsörn bör även kontrollerade revir och lyeområden utan aktivitet framgå.

I Rovdjursforum bör även kunna utläsas vilka inventeringsmetoder som använts samt vilka områden som inventerats under olika inventeringar. Så väl planerat som inventerat område bör framgå samt vilka som medverkat i inventeringsarbetet.

Viltskadecenters redovisning

På Naturvårdsverkets uppdrag redovisar Viltskadecenter rovdjurens utbredning på sin webbsida. Redovisningen bör vara så detaljerad att det också kan bedömas hur de angivna målen i 2 och 3 §§ uppfylls. Relevanta trender för rovdjursarterna anges i diagram och i tabeller. Arternas utbredning och inventeringarnas geografiska täckning redovisas på kartor. Eventuell osäkerhet i angivna siffror bör anges. För att jämförbarheten över tiden skall bli större bör antalet föryngringar och förekomster som dokumenterats under inventeringsperioden för varg och lodjur redovisas särskilt. Antalet honnor som fött ungar kan vara flera. Särskilt i områden där forskningsprojekt är verksamma kan sådan mer detaljerad kunskap vara känd under vissa år.

Föryngringarnas "hemvist"

En föryngring eller annan förekomst bör registreras i det land eller län där huvuddelen av tillhörande observationer gjorts eller - i fall reviret/hemområdet är mer känt - där huvuddelen av utbredningen ligger.

Platsangivelser

Med hänsyn till observationernas känslighet utifrån störnings- och sekretesssynpunkt bör de inte redovisas med större noggrannheten på kartor eller på annat sätt än vad som bedöms välbetänkt för arten.

Dessa allmänna råd träder i kraft den 1 januari 2005, varvid allmänna råd NFS 2002:14 skall upphöra att gälla.

Naturvårdsverket

MATS OLSSON

Robert Franzén
(Viltförvaltningsenheten)